

Советск малчирин куцмдж

«Хар-цоохр» тохмта бод мал ү ү д г д в

Ус икәр өгдг бод малин шин тохм СССР-н селәнә эдл-ахун министерств батлв. Эн тохм «хар-цоохр» гидж нерәдгдв.

«Хар-цоохр» тохмин бод мал үүдә-дж гаргългън, советск малчирин агъу ик күүмдж зоотехнийд тәвгдсн эд-нә үнтә гидг демнь болджана.

«Хар-цоохр» үкрмүд икәр үс өгдг болн үсәднъ ик тосн бәәдг тохмта мал болджана. Им ик үс, тос өгдг бод мал ямаран чигн тохмта малла әдл-цшго. Ус әдгдг тохмта малас «хар-цоохр» тохмта мал ц о г ц а р н, цогц-январн йир сән, махнь болхла йир шимтә мөн.

Шинлинь үснә тохмин мал болдж тохм нургълдж промышленн центрмү-дин балгъсдин райод олар бәрджәнә. Советск Союзин цуг зонмудар шин тохмта мал өскдж, эн халхар эдн тү-рүн орм эздж йовна.

Советск малчир шин тохм бүрдәхин төлә 30 гар джил көдлцхәв. Бәәрн газрин оли зүсн (великорусск, ураль-ск, сибирск, северокавказск, средне-азиатск) тохмта үкрмүдиг голландск тохмла харгьулдж сән хаша-хаацд бәрдж, хотинь элвгәр өгч асрна ашд-шин тохм бүрдсн.

Шин тохмин «хар-цоохр» малин икнъкнъ орн-нутгин центрәр: Московск, Ленинградск, Рязанск, Калининск, Вологодск болн талдан чигн обла-стьсар, Уралд, Сибирт бәәнә. Украинд, Белоруссд, Среднеазиатск респу-бликсәр, Закавказьд, Дальн Востокд, Камачаткд болн нань чигн газрар шин тохмин мал өскдгджәнә.

5 миньгъ гар килограмм үс өгдг гуртин тонь — зуунас давсн, Мос-ковск областин «Горки II» совхоз сүл тавн зургъан джилин туршарт дундлад үкр болгънас 6000 кило-грамм үс саадж авна.

Центральн райодар шинджлгънд дундлад 14 миньгън үкр болгънас дунд-лад 4 миньгън килограмм үс саадж авна, үснъ 3,6 процент тоста (әс гидж үкр болгънас 160 килограммас үлү цагъан тосн авгдна). Украин бийинь чиньнүрнъ 500 килограммас үлү тат-на. Джилдән рекордистк — үкр 10 ми-ньгъ гар килограмм үс, өдртән 30 ки-лограмм шаху үс өгнә.

Уральск багин шинджлгънд бәәх «хар-цоохр» тохмин 4.144 үкр болгъ-нас дундлад 4 миньгън килограмм үс саадж авна, үснъ 3,86 процент тос-та (әс гидж үкр болгънас 170 гар ки-лограмм цагъан тосн авгдна). Валю-та, Эскадра гидг сән рекордисткс — 10—12 миньгън килограмм үс өгнә.

Сибирск багин шинджлгънд «хар-цоохр» тохмин 4.351 үкр болгънас дундлад джилдән 3 миньгън кило-грамм үс саадж авна, үснъ 3,7 про-цент тоста (әс гидж үкр болгънас 160 килограмм цагъан тосн авгдна).

«Хар-цоохр» тохмин малиг хотар сәәнәр асрад алхла 250—300 кило-грамм цевр махн гарна, махарн чигн сән үзмдж үзүлнә. Эн малин арснас сән булгъар гарна. Укриг алад өвчснә дару арсинь чиньнүртхлә — 35—40 килограмм татна.

Советск малчир шин тохм бүрдәхин төлә кесг теоретическ төр шиндждж гүүдүлв. Тус йилгъл шин тохм бүр-дәлгънә эв-аргъин гаргългън (төрл биш баг мал, цевр тохмта болн талдан тохмин цусн ниилсн мал, теднәс шин тохм бүрдәдж авх өклц), ягъдж үкр-мүдиг бухла харгьулхин туск, (поли-типн харгьулдж цусинь негдүллгън), тохмта заводмуд, күүкн малин гуртс бүрдәлгън кегдв. Эн эв-аргъин йовдл зоотехническ наукиг болн мал өскдж өргджүллгънә дамшлтиг байджулв.

«Хар-цоохр» тохмин мал өскджәх малчирин өмн ик төр зогсджана. Саа-лин үкрмүдиг саалгъна, махна малиг идшлүллгънә болн бордлгъна, багъ наста малиг цааранднъ өсклгънә төлә болн талдан чигн керг күүцәхин төлә малд хотин бат көрнъг белддж авх ке-ргтә. Колхозин-совхозин производствд «хар-цоохр» тохмин мал икәр өск-лгън ик чинртә төр болджана.

Наукин болн совхозн-колхозн про-изводствин оли улс шин тохм бүрдә-лгънд орлццхав. Келхд, Свердловск областин «Искра» совхозин нертә ма-лч М. Г. Бурдин, Свердловск областин Орджоникидзевикий совхозин респу-бликин ачта зоотехник Е. Ф. Маркин, Свердловск областин Косулинский со-вхозин республикин ачта зоотехник В. Ф. Громолина, Свердловск облас-тин Храмцовский совхозин респу-бликин ачта зоотехник А. М. Митягин, Свердловск областин Арамильский то-хмта мал өсклгънә государственн рас-садникин республикин ачта зоотехник И. Г. Ваулин, Челябинск областин «Миасский» совхозин республикин ачта зоотехник В. А. Подобрый, Омск областин «Омский» совхозин Соци-алистическ Күүч-көлснә Герой Ф. М. Кохомский, Московск областин «Пер-вомайский» совхозин Социалистическ Күүч-көлснә Герой А. Ф. Воронцов, Во-логодск областин «Молочный» тохмта совхозин М. И. Маторина, Московск областин «Горки II» совхозин Соци-алистическ Күүч-көлснә Герой Н. М. Комарова, Московск областин «Враче-во-Горки» совхозин И. А. Тимакин. Профессормуд Е. Арзуманян, К. Лют-иков, Гаркави, А. Никольский, Н. Ро-стовцев, А. Емельянов, наукин кан-дидатс Н. Долгушина, В. Веселовский, С. Мещаников, А. Ружевский, А. Хра-мов, Т. Трибулкин, Н. Бычков, Н. Не-стеренко ахта орлцв.

Е. АРЗУМАНЯН.

Селәнә эдл-ахун наукин доктор, профессор.